

МӨНГӨ УГААХ ГЭМТ ХЭРГИЙН ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗАРИМ АСУУДАЛ

Э.Түвшин-Эрдэнэ

*Цагдаагийн сургуулийн Мөрдөх арга зүйн
тэнхимийн багш, цагдаагийн ахлах дэслэгч*

Товч агуулга: Монгол Улсад 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Эрүүгийн хуулийн 18.6 дугаар зүйл Мөнгө угаах гэмт хэргийн зүйлчлэл, уг зүйл ангиар эрүүгийн хариуцлагад татахад учирч байгаа хүндрэлтэй нөхцөл байдал, 2002 оны Эрүүгийн хуулийн 166¹ дүгээр зүйлд заасан Мөнгө угаах гэмт хэргийн зүйлчлэлийн ялгаатай байдлыг уг илтгэлээр товч авч үзлээ.

Түлхүүр үг: Эдийн засгийн аюулгүй байдал, мөнгө угаах гэмт хэрэг.

Агуулга:

Олон улсын түвшинд мөнгө угаах гэсэн ойлголтыг өргөн хүрээнд хэрэглэдэг. Уг ойлголт нь гэмт хэрэг үйлдэж олсон орлогоо нуусан, халхалсан, шилжүүлсэн үйлдэлд нь тухайн гэмт этгээдэд анх үйлдсэн гэмт хэрэг дээр нь давхардуулж ял, шийтгэл оноох эсхүл гэмт хэрэгт нь биечлэн оролцоогүй ч түүнээс олсон орлогыг хууль бус гэдгийг нь мэдсээр байж хүлээн авч, нууж, шилжүүлсэн бусад этгээдийг яллан шийтгэхэд уг томъёоллыг ашигладаг.

Мөнгө угаахтай тэмцэхийн гол зорилго нь хэн нэгэн хүнд гэмт үйлдэлд нь давхар ял онооход бус харин бусад этгээдийг гэмт этгээдэд тус дэм үзүүлж болохуйц үйл ажиллагаа явуулахыг хязгаарлахад оршдог. Энэ нь нэг талаас мөнгө угаах гэмт хэргийг үйлдэх түүнд татагдан оролцохоос сэргийлэх ач холбогдолтой байдаг.

Олон улсын стандарт буюу НҮБ-ын 2000 оны Палермогийн конвенцид мөнгө угаах үйлдлийг дараах байдлаар тодорхойлжээ:

Тухайн эд хөрөнгө нь гэмт хэргийн орлого гэдгийг мэдсээр байж эд хөрөнгийн хууль бус үүсвэрийг нуух, далдлах, эсхүл үндсэн гэмт хэргийг үйлдэхэд оролцсон аливаа этгээдэд өөрийн үйлдлийн төлөө хүлээх хуулийн хариуцлагаас зайлсхийхэд туслах зорилгоор эд хөрөнгийг өөрчлөх буюу шилжүүлэх, тухайн эд хөрөнгө нь гэмт хэргийн орлого гэдгийг мэдсээр байж эд хөрөнгийн бодит шинж чанар, эх үүсвэр, байршил, захиран зарцуулах арга, шилжүүлэх, эзэмшигч буюу эд хөрөнгийн эрхийг нуух буюу далдлах, тухайн эд хөрөнгийг олж авах үед түүнийг гэмт хэргийн улмаас олсон орлого, гэдгийг мэдсээр байж эд хөрөнгийг олж авах, эзэмших буюу ашиглах, мөнгө угаах гэмт хэргийг үйлдэхэд оролцох, хамтрах, үгсэн тохиролцох, үйлдэхийг завдах болон хамжих, хатгах, туслах болон зөвлөх гэж тодорхойлсон байдаг².

Өнөөдрийн байдлаар хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Монгол Улсын Эрүүгийн хууль болон хүчингүй болсон 2002 оны Эрүүгийн хуулиуд дахь Мөнгө угаах гэмт хэргийг зүйлчлэл, эрүүгийн хариуцлагад татах процессын ялгаатай, хүндрэлтэй байдлын талаар судаллаа. Мөнгө угаах гэмт хэрэг нь дараах үе шаттай үйлддэг байна.

¹ Монгол улсын эрүүгийн хууль /2002/

² НҮБ-ын 2000 оны Палермогийн конвенц

Мөнгө угаах гэмт хэргийн үе шат

Эхний үе шат: Мөнгө угаах нь гэмт хэрэгтнүүдийн хувьд хууль бус орлогын эх үүсвэрээ аливаа эрсдэлд оруулалгүйгээр түүнээс олсон ашиг, орлогоо тааваараа ашиглахад туслах, санхүүгийн аюулгүй байдлаа хамгаалахад чиглэгдсэн маш чухал үйл явц юм. Мөнгө угаах гэмт хэрэг нь байршуулах, тараах буюу гүйлгээнд оруулах, буцааж төвлөрүүлэх гэсэн шаттайгаар хийгддэг. Эхний үе шат буюу байршуулах үе шатанд хууль бусаар олсон мөнгөө хаа нэгтээ байршуулах шаардлагатай байдаг. Тухайлбал, гэмт этгээд өөр хүний нэр дээр банкинд нээлгэсэн дансанд хууль бусаар олсон мөнгөө анхаарал татахааргүй хэмжээтэйгээр таслан хийх, дотоод болон гадаадын иргэд үнэт цаас, чек, хувьцаа байр, байшин худалдан авах, гадаадын улсад ялангуяа оффшор гэгдэх бүсийн улсуудын банкууд дахь өөрийн эзэмшиж байгаа болон өөрийн хамаарал бүхий этгээдүүд, аж ахуйн нэгжүүдийг дансруу шилжүүлэх замаар байршуулдаг.

Дараагийн үе шат: Гарал үүслийг нь нуун далдлах, хууль ёсны орлого мэт харагдуулах зорилготойгоор нэгэнт байршуулсан мөнгөө эргэлтэнд оруулдаг. Жишээлбэл, худалдан авсан үнэт цаас, хөрөнгийг эргүүлэн зарах эсвэл гадаад худалдаа эрхэлж буй мэт харагдуулах зорилгоор мөнгө угаахтай тэмцэх хяналтын механизм бүрдүүлээгүй орнууд руу шилжүүлэх гэх мэт аргыг хэрэглэнэ.

Гурав дахь үе шат: Нэгэнт гарал үүслийг нь тогтооход бэрх болсон эсхүл хууль ёсны юм шиг харагдах болсон мөнгөө эргүүлэн өөрийн нэр дээр төвлөрүүлэх юм.

Мөнгө угаах гэмт хэргийн арга хэлбэр нь терроризмыг санхүүжүүлэхтэй ижил төстэй явагддаг тул энэ хоёр гэмт хэргийг нягт холбодог. Гэвч агуулгын хувьд энэ хоёр нь тусдаа явагддаг. Тухайлбал, мөнгө угаах нь хууль бус орлогыг хууль ёсны юм шиг харуулахыг зорьдог байхад терроризмыг санхүүжүүлэх нь хууль ёсны болон хууль бус орлогоор уг үйл ажиллагаанд зарцуулахыг зорьдог.

Мөнгө угаах хэлбэр

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх арга хэмжээний хүчийг сулруулах улмаар мөнгө угаалтыг хөнгөвчлөхөд хүргэж болзошгүй авлига, /албан тушаалтнуудад хахууль өгөх, үүнд улс төрийн нөлөөтэй хүмүүсийн нөлөөлөл багтана. Валютын арилжаа /бэлэн мөнгөний хөрвүүлэлт, илрүүлэлтийн эрсдлийг багасгахын тулд улс хооронд зөөвөрлөх, эсвэл валютын арилжааны тайлагналтад сул шаардлага тавьдаг байдлыг ашиглах, тухайлбал мөнгийг өөр улс руу тээвэрлэхийн тулд замын чек худалдан авах. Бэлэн мөнгө зөөвөрлөгчид /валют зөөвөрлөх, гүйлгээний/ бэлэн мөнгөний тайлагнах арга хэмжээнээс бултахын тулд валютыг нууцаар шилжүүлэх.

Мөнгө тушаах бүтцийг өөрчлөх (Structuring/smurfing)

Мэдээлэх үүрэг хүлээлгэн тогтоосон босго хэмжээнээс зайлсхийхийн тулд олон гүйлгээг /дансанд мөнгө тушаах, данснаас зарлагадах, шилжүүлгүүд/ янз бүрийн хүмүүс их хэмжээний мөнгийг жижиг дүнтэйгээр зарим үед олон тооны дансанд шилжүүлэх арга юм.

Зээлийн картууд, чекүүд болон энгийн вексель гэх мэт ихэвчлэн өөр улсын санхүүгийн байгууллага дахь мөнгөнд /санд/ нэвтрэх хэрэгслээр ашигладаг. Шилжүүлэх боломжтой үнэт эдлэлийг худалдан авах /үнэт чулуу, үнэт металл зэрэг/, Өмчлөлийг нь нуух, эсвэл илрүүлтэд өртөхгүй байдлаар зөөх болон санхүүгийн салбар дахь МУТСТ (Мөнгө угаах терроризмыг

санхүүжүүлэх) арга хэмжээнээс зайлсхийх жишээ нь очир үнэт эдлэлийг өөр улс руу зөөх, үнэтэй хөрөнгө худалдан авах зэрэг болно.

Гэмт хэргийн орлогоор өндөр үнэ бүхий арилжих боломжтой бүтээгдэхүүнд хөрөнгө оруулалт хийснээр гэмт хэргээс олсон орлого гэдгийг нь нууж, тайлагнах шаардлагад бага хамааралтай байдлыг ашиглах. Бараа солилцоо /бартер/, санхүүгийн салбарын МУТСТ арга хэмжээнээс зайлсхийхийн тулд мөнгө болон санхүүгийн хэрэгслийг хэрэглэхгүйгээр героиныг алтны гулдмайгаар шууд солилцох.

Бэлэн бус шилжүүлгийг хэрэглэхдээ илрүүлэлт болон хураан авах арга хэмжээнээс зайлсхийхийн тулд санхүүгийн байгууллагуудын хооронд ихэвчлэн нөгөө улс орон руу электрон шилжүүлэг хийх. Нууц банк /албан бус гуйвуулгын үйлчилгээ, итгэлцлийн сүлжээн дээр суурилсан албан бус механизмыг ашиглан мөнгө гуйвуулдаг явдал дэлхий нийтэд элбэг байна. Энэ нь голдуу уламжлалт банкны салбартай зэрэгцэн оршдог бөгөөд зарим улс оронд хууль бус гэж тооцогддог байна. Уг сүлжээг мөнгө угаагч болон терроризмыг санхүүжүүлэгч этгээдүүд ашиглан хөрөнгийг илрүүлтэнд өртүүлэхгүй, өөрсдийн хяналтанд буй мөнгөний гарал үүслийг нуун шилжүүлдэг.

Худалдаанд суурилсан мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэх ажиллагаа:

Санхүүгийн тунгалаг байдлын хууль зохицуулалтуудаас зайлсхийхийн тулд худалдааны санхүүжилтын замууд болон бараа бүтээгдэхүүнийг ашиглан ихэнх тохиолдолд нэхэмжлэхийг өөрчлөх. Казино, морин уралдаан, интернетээр бооцоотой тоглох зэрэг тоглоомын үйл ажиллагаанууд юм. Мөнгөний эх үүсвэрийг нуун далдлах буюу хууль ёсны тоглогчоос хожлын тасалбарыг худалдан авах, казиногийн чипийг гэмт хэрэгтэй холбоотой гүйлгээнд төлбөрийн хэрэгсэл болгон хэрэглэх, онлайн мөрийтэй тоглоомыг гэмт хэргийн орлогыг нуухад ашиглах. Ашгийн бус байгууллагыг ашиглах /ТББ/, Террорист санг өсгөн арвижуулах, мөнгөний эх үүсвэр болон мөн чанарыг нуун далдлах, террорист санг түгээхэд ашиглах. Санхүүгийн зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийх, арилжих боломжтой хэрэгслүүдийг худалдан авах замаар гэмт хэргийн орлогын эх үүсвэрийг нуун далдалж, тайлагналтын харьцангуй доогуур шаардлагыг ашиглах.

Мөнгө угаалтын үндсэн алхам буюу гэмт хэргийн орлогыг хууль ёсны мөнгөтэй холилдуулан эх үүсвэрийг нь нуун далдлах юм. Ингэхдээ халхавч компаниуд ашиглах, хөрөнгийг хянаж буй этгээдийг таньж мэдэхээс зайлсхийж, тайлагналтын харьцангуй доогуур шаардлагыг ашиглах. Оффшор банкууд бизнес, итгэлцлийн үйлчилгээ үзүүлэгч компанийг ашиглах. Дотоодын эрх бүхий байгууллагын хориг хязгаарлалтаас зайлсхийхийн тулд мөнгийг шилжүүлэхдээ итгэмжлэгдэгч, итгэлцлүүд, гэр бүлийн гишүүд болон гуравдагч талуудыг ашиглах. Бусдын хувийн мэдээлэл /баримт бичгийг хулгайлан ашиглах/ (identity fraud/false identification), Мэргэжлийн үйлчилгээний “хаалгач”-дыг /хуульчид, нягтлан бодогчид болон боркерууд/ ашиглах. Хөрөнгийн эцсийн өмчлөгчид болон хууль бус мөнгөний эх үүсвэрийг нуун далдлах зорилготой юм. Түүнчлэн гэмт хэрэгтнүүдэд мөнгө угаах “Мэргэжлийн” зөвлөгөө өгөхөөр авлига авсан мэргэжилтнүүдийг хамааруулж болно.

Мөнгө угаах гэдэг нь гэмт хэрэг үйлдэж олсон эд зүйлс, ашиг, орлогын эх үүсвэрийг нуун далдалж уг мөнгө болон эд зүйлсийг хууль ёсны мэтээр халхавчлан эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах, хэлбэр дүрсийг хувиргах бүхий л үйлдлийг ойлгодог. Богино хугацаанд их хэмжээний ашиг олох нь уг гэмт хэргийн зорилго байдаггүй бөгөөд гол нь гэмт хэрэг үйлдэж олсон гэх ул мөр үлдээхгүй байх нь чухал байдаг.

Мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилго бол ахуйн хүрээнд эсхүл хохирол багатай эдийн засгийн гэмт хэргийн халдлагад өртсөн эд зүйлийг хамгаалахад чиглэдэггүй бөгөөд албан тушаал, авлигын бүх төрлийн гэмт хэрэг, татвар төлхөөс зайлсхийх, хүний наймаа, хууль бус зэвсгийн худалдаа, мансууруулах төрлийн гэмт хэрэг, үндэстэн дамнасан гэмт хэргүүд, терроризм, байгалийн баялагтай холбоотой гэмт хэргээс олсон хууль бус орлого, эдийн болон эдийн бус давуу талыг илрүүлэх, олон улс болон тухайн улсын эдийн засгийн цэвэр урсгалыг хар зах зээлээс хамгаалж бохир мөнгөний урсгал нөгөө талаар хууль бус санхүүжилтийг таслан зогсооход чиглэгддэг.

Мөнгө угаах гэмт хэрэг үүсч хөгжсөн түүхийн цаг үе, байдлаас харахад эдийн засгийн хувьд тогтворгүй, ядуу буурай эсхүл жижиг эдийн засагтай гадны зээл, буцалтгүй тусламж хөрөнгө оруулалтанд тулгуурлан хөгжиж буй орон мөн гадаадын хөрөнгө оруулагчдын мөнгөний эх үүсвэрийг шалгах боломж муутай улсад үйлдэгдэх нь түгээмэл байдаг.

Монгол Улсад мөнгө угаах болон терроризмийг санхүүжүүлэх ноцтой эрсдэлүүд тулгараад байна. Монгол улсын хувьд гэмт хэрэг үйлдэж олсон хууль бус орлогын дийлэнх хэсэг нь авлига, хээл хахууль, татвараас зайлсхийх явдал, хүн болоод мал, амьтдыг хууль бусаар хил давуулан худалдаалах үйл ажиллагаанаас бий болж нийт авлигын хэмжээ 2006-2010 онуудад ойролцоогоор 337 сая ам.доллар хүрсэн тухай Монгол Улсын авлигын индексийн судалгаанд дурьджээ.³ Монголын эдийн засаг дахь бэлэн мөнгө зонхилох байдал болон Орос, Хятад улсуудтай хиллэдэг Монгол Улсын уудам хил хязгаар нь мөнгө угаахад бэлэн мөнгө тээвэрлэгчдийг ашиглах эрсдэлийг бий болгоход мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлж байгааг дээрх судалгаагаар сануулжээ.

Мөнгө угаах гэмт хэргийн хор уршиг

Мөнгө угаах нь эдийн засаг, нийгмийн ихээхэн сөрөг үр дагавартай. Хууль бус мөнгө гаднаас орж ирсэн бол зорилгодоо хүрээд гэнэт орж ирсэн шигээ гэнэт буцаж гарна. Их хэмжээний мөнгө гэнэтийн шилжилт нь санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг эвдээд зогсохгүй хямралд ч хүргэж болох юм. Үүний зэрэгцээ олон улсын тавцанд дотоодын банк, санхүүгийн байгууллагуудын нэр хүнд унах, банк, санхүүгийн байгууллагаар дамжин хийгдэж байгаа гадаад гүйлгээг саатуулан шалгах, тэдгээртэй харилцахаас татгалзах хүртэлх арга хэмжээг гадны орнууд авах тохиолдол байна. Хууль бус мөнгө дотоодынх бол энэ нь хээл хахууль, авлигыг гааруулах, шударга өрсөлдөөнийг хавчих, шударгаар бизнес эрхлэгчдийг зах зээлээс шахаж монополь байдал бий болгох зэрэг олон сөрөг үр дагавартай.

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоо дутуу хөгжсөн орнуудыг мөнгө угаагчид ашиглах эрсдэл өндөр байдаг гэсэн практик судалгаа байдаг ба манайх шиг жижиг эдийн засагтай улс оронд хөрөнгө оруулалт, мөнгөний хэрэгцээ их байгаа нь өнөөгийн нийгэм, улс төрийн нөхцөл байдлаар хэнд ч тодорхой харагдана. Тэр ч хэмжээгээр банкуудад хуримтлал үүсгэх, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих сонирхол их байгаагийн зэрэгцээ банкаар дамжиж байгаа орлого, хөрөнгийн цаад эх үүсвэр, бизнесийн мөн чанарын талаар сонирхох, судлах хэрэгцээ байхгүй мэт ойлгосоор байна. Гэтэл энэ байдал нь эргээд санхүүгийн системийн найдвартай, тогтвортой байдалд заналхийлж болзошгүй байна.

³ Азийн Сан, Монгол Улсын Авлигын Индексийн Судалгаа VIII – 2009 оны 12 сар

Мөнгө угаах гэмт хэргийн арга хэлбэр нь терроризмыг санхүүжүүлэхтэй ижил төстэй явагддаг тул энэ хоёр гэмт хэргийг нягт холбодог. Гэвч агуулгын хувьд энэ хоёр нь тусдаа явагддаг. Тухайлбал, мөнгө угаах нь хууль бус орлогыг хууль ёсны юм шиг харуулахыг зорьдог байхад терроризмыг санхүүжүүлэх нь хууль ёсны орлогоор хууль бус үйл ажиллагаанд зарцуулахыг зорьдог.

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх олон улсын хүчин зүтгэлийг нэгтгэн төвлөрүүлдэг, олон улсын стандартыг боловсруулж гаргадаг байгууллага нь Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх байгууллага буюу ФАТФ (Financial Action Task Force) юм. Энэ байгууллагыг 1989 онд “Их найм” гэгддэг дэлхийн тэргүүлэх хөгжилтэй улсууд үүсгэн байгуулсан бөгөөд энэхүү байгууллага нь НҮБ-ийн конвенцууд, тогтоолуудыг хэрэгжүүлэх, олон улсын хүчин зүтгэлийг нэгтгэх чиг үүрэгтэй. Манай улс энэхүү байгууллагын бүс нутгийг хариуцсан салбар байгууллага болох Ази, номхон далайн мөнгө угаахтай тэмцэх бүлгийн гишүүнээр 2004 онд элсэн орсон. ФАТФ нь 40+9 гэсэн зөвлөмжийг боловсруулан гаргасан бөгөөд энэ зөвлөмж мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэхэд баримтлбал зохих наад захын шаардлага, стандартуудыг тодорхойлж өгсөн юм. Мөн энэ байгууллагын гишүүн орнууд нь харилцан бие биедээ стандартыг хэрхэн хангаж байгаад нь үнэлгээ хийж байдаг. Үүний зэрэгцээ мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх шинэ арга хэлбэрүүдийг судлан гишүүн орнууддаа танилцуулан энэ шинэ арга хэлбэрийн эсрэг арга хэмжээ авахыг анхааруулж байдаг.⁴

Монгол Улсад 2006 оны 7 дугаар сард “Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай” хууль батлагдаж мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үйл ажиллагааны үндэс суурь тавигдсан. Энэ хуулийн дагуу 2006 оны 11 дүгээр сарын 29-нд мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий Санхүүгийн мэдээллийн алба (СМА) Монголбанкны харьяанд байгуулагдан үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн ба тус алба нь “Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай” хуулийг хэрэгжүүлэн ажиллаж байгаа хэдий ч Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа арилжааны банкууд шаардлагатай мэдээллийг тухай бүр өгдөггүй, гадаадын улс орнуудын төв банкуудаас ч хүссэн мэдээллээ тэр бүр авч чадахгүй байгаа нь энэ чиглэлээр Засгийн газрын тууштай бодлого шаардлагатай байгааг цухас дурьдахгүй өнгөрч болохгүй болов уу. 2012 оны 07 дугаар сарын 18-ны өдөр Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 459 дүгээр тушаалаар Эрүүгийн цагдаагийн газрын Эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх хэлтэст шинээр Мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх тасгийг байгуулсан⁵ нь дээрх гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр зохион байгуулсан бодит ажлын нэг гэж үзэж болох юм.

Эрх зүйн зохицуулалт, тайлал

Мөнгө угаах гэмт хэргийг гэмт хэрэгт тооцсон үеэс хойшхи эрүүгийн эрх зүйн зохицуулалтад дүгнэлт хийхэд Монгол Улс өнөөдрийг хүртэл хуулийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож чадаагүй бөгөөд мөнгө угаах гэмт хэрэгт холбогдох өндөр эрсдэлтэй гэмт хэрэг буюу суурь гэмт хэргийг зөв тодорхойлоогүйгээс мөнгө угаах гэмт хэргийг хуучин буюу 2002 оны Эрүүгийн хуулийн 155 дугаар зүйл буюу "Гэмт хэрэг үйлдэж олсон эд

⁴ <https://www.mongolbank.mn/listcma.aspx?id=3>

⁵ 2012 оны 07 дугаар сарын 18-ны өдөр Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 459 дүгээр тушаал

хөрөнгийг авах, борлуулах”⁶ гэмт хэргийн шинжээс ялгаж чадахгүй байгаа нь одоогийн дагаж мөрдөж байгаа Эрүүгийн хуулийн 18.6 дугаар зүйл болоод байна. Өнөөдрийн байдлаар ахуйн хүрээний гэж хэлж болох хулгайн гэмт хэрэг үйлдэж олсон мөнгө, эд зүйл, мал амьтныг худалдан авсан, нуусан, дамжуулсан, зарж борлуулсан зэрэг үйлдлүүдэд ч мөнгө угаах гэмт хэрэг болж зүйчлэгдэхээр болоод байгаа нь Мөнгө угаах гэмт хэргийн суурь гэмт хэргийг тодорхойлолгүй "Гэмт хэрэг" гэдэг томъёоллоор хуульчилсан нь мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх тэмцэлд өндөр үр дүнд хүрэхээр байгаа ч 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хойш энэ зүйл ангиар шүүхээр ял шийтгэгдсэн тохиолдол төдийлөн их биш байна.

Огноо	Шалгасан хэргийн тоо	Холбогдогчийн тоо	Хохирол /төгрөгөөр/	Мөрдөн шалгах ажиллагааны үеэр төлүүлсэн хохирол	Шүүхээр шийдвэрлэсэн хэргийн тоо
2018	54	58	46,268,126,447	3,004,002,925	21
2019	159	136	850,345,396,168	75,588,288,720	37
2020	186	109	225,298,763,715	2,800,520,000	55
Нийт	399	303	1,121,912,286,330	81,392,811,645	113

Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх түр хороо /ФАТФ/-ны тайланд Монгол Улсад бий болсон мөнгө угаах болон терроризмийг санхүүжүүлэх ноцтой эрсдэлүүдэд авлига, хээл хахууль, татвараас зайлсхийх явдал, хүн болоод амьтдыг хууль бусаар хил давуулан худалдаалах, техник технологийн шинэ ололтуудыг хэрэглэх, оффшор банкуудыг ашиглах, хууль бус үнэт цаасны арилжаа, хар тамхины хууль бус наймаа, хууль бусаар валют арилжих ажиллагаа, Монголын эдийн засагт бэлэн мөнгө зонхилж буй байдал, Монгол Улсын хил хязгаар нь мөнгө угаахад бэлэн мөнгө тээвэрлэгчдийг ашиглах эрсдэлийг бий болгож буйг дүгнэсэн нь мөнгө угаах гэмт хэрэг үйлдэгдэх суурь, хөрс, боломж, аюулын цар хүрээг тодорхойлжээ⁷. Уг тайланд Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд тусгасан шиг бүх төрлийн гэмт хэргийг хамруулаагүй бөгөөд мөнгө угаах гэмт хэргийн үндсэн буюу суурь гэмт хэргийн төрлүүд (designated categories of crimes)-ийг тодорхой тусгажээ.

Мөнгө угаах гэмт хэргийг мөрдөн шалгах эрх бүхий байгууллагуудаас сүүлийн 6 жилийн хугацаанд мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан мөнгө угаах гэмт хэргийн тоо олон боловч мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй холбогдох өндөр эрсдэлтэй залилах, хөрөнгө завших, авлигал, байгаль орчны эсрэг татвар төлөхөөс зайлсхийх зэрэг суурь гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө мөнгөтэй холбогдсон этгээдүүдэд шүүхээр эцэслэн ял оногдуулаагүй, ахуйн хүрээнд үйлдэгддэг хулгай, дээрмийн гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө, мөнгөтэй холбогдсон этгээдүүдэд мөнгө угаах зүйл, ангиар ял оногдуулах практик тогтох хандлага бий болжээ.

Олон улсын байгууллага болон дотоодын байгууллагаас хийсэн үнэлгээгээр эрх бүхий мөрдөн шалгах байгууллагууд мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй холбогдох өндөр эрсдэлтэй татвар

⁶ Эрүүгийн хууль /2002 он/

⁷ Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх түр хороо /ФАТФ/

төлөхөөс зайлсхийх, байгаль орчны эсрэг гэмт хэргүүдэд мөнгө угаах зүйл, ангиар эрүүгийн хэрэг үүсгэж санхүүгийн мөрдлөгө явуулаагүй дутагдалтай байна гэж дүгнэсэн байна.⁸

Дэлхийн зарим орны эрүүгийн хуульд Мөнгө угаах гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг дараах байдлаар тогтоосон байна. Үүнийг Монгол Улсын эрүүгийн хуультай харицуулан хүснэгтээр харуулбал:

Гадаад орон дахь мөнгө угаах гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа			
Д/д	Улсын нэр	Хөөн хэлэлцэх хугацаатай эсэх	Хугацаа
1	Канад	Үгүй	-
2	ИБУИНВУ	Үгүй	-
3	Итали	Тийм	15 жил
4	ХБНГУ	Тийм	20 жил

Эрүүгийн хууль дахь мөнгө угаах гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа			
	268 ¹ дугаар зүйл. /2008-2009/	166 ¹ дугаар зүйл. /2009-2014/	18.6 дугаар зүйл. /2015, 2017-/
Үндсэн гэмт хэрэгт:	5 жил	5 жил	1 жил
Хүндрүүлэх нөхцөлтэй гэмт хэрэгт	15 жил	15 жил	5 жил
Зохион байгуулалттай гэмт бүлэг үйлдсэн бол	25 жил	15 жил	12 жил

Дүгнэлт:

Терроризм, үндэстэн дамнасан гэмт хэрэг, авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг, олон улсын байгууллага, банк, гадны хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүд, санхүүгийн эх үүсвэр тодорхойгүй сан, буяны байгууллага, татвар төлөхөөс зайлсхийх, хар зах зээл дэх бэлэн мөнгөний эргэлтийг зогсоох, мансууруулах бодис, галт зэвсгийн худалдаа, хүний наймаа, хууль бус эсхүл халхавчилсан үнэт цаасны арилжаа зэрэг зохион байгуулалттай үйлдэгддэг гэмт хэрэгтэй үр дүнтэй тэмцэх арга нь дээрх гэмт хэргийн улмаас олсон орлогыг илрүүлэх бөгөөд энэ бүх нөхцлийг харгалзаж Монгол улс эрх зүйн орчиндоо мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилгоо оновчтой тодорхойлох шаардлагатай.

Мөнгө угаах гэмт хэрэг ахуйн хүрээнд, тохиолдлын шинжтэй үйлдэгддэггүйг анхаарч хууль боловсруулах, батлах шатанд уг гэмт хэргийн зорилго, учруулж болох аюул, хор уршиг, дэлхий нийтээр уг гэмт хэрэгтэй тэмцэх болсон зорилго, ач холбогдлыг анхаарч 2015 оны 12 дугаар сарын 03-ны өдөр батлагдан 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр дагаж мөрдөж буй Эрүүгийн хуульд өөрчлөлт оруулах талаар эргэн харах шаардлагатай байна.

Санал:

Нэг. Мөнгө угаах гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг уртасгах эсвэл хөөн хэлэлцэх хугацаагүй болгох,

⁸ Мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх асуудал (Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл) (УБ., 2018 он 34 дэх тал)

Хоёр: Монгол Улсын эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 18.6 дугаар зүйлд заасан “Гэмт хэргийн улмаас олсон хөрөнгө, мөнгө, орлого гэдгийг мэдсээр байж түүнийг авсан, эзэмшсэн, ашигласан; түүний хууль бус эх үүсвэрийг нь нуун далдлах, гэмт хэрэг үйлдэхэд оролцсон аливаа этгээдэд хуулийн хариуцлагаас зайлсхийхэд туслах зорилгоор өөрчилсөн, шилжүүлсэн; түүний бодит шинж чанар, эх үүсвэр, байршил, захиран зарцуулах арга, эзэмшигч, эд хөрөнгийн эрхийг нуун далдалсан” гэх заалтын гэмт хэргийн улмаас гэсэн хэсгийг өөрчлөх эсвэл гэмт хэргийн улмаас гэдэгт тодотгол оруулж эдийн засгийн гэмт хэрэг буюу залилах, хөрөнгө завших, авлига, татвар төлөхөөс зайлсхийх, улсын хилээр хууль бусаар бараа нэвтрүүлэх зэрэг гэмт хэрэг үйлдсэн улмаас олсон хөрөнгө, мөнгө, орлого гэдгийг мэдсээр байж түүнийг авсан, эзэмшсэн, ашигласан; түүний хууль бус эх үүсвэрийг нь нуун далдлах, гэмт хэрэг үйлдэхэд оролцсон аливаа этгээдэд хуулийн хариуцлагаас зайлсхийхэд туслах зорилгоор өөрчилсөн, шилжүүлсэн; түүний бодит шинж чанар, эх үүсвэр, байршил, захиран зарцуулах арга, эзэмшигч, эд хөрөнгийн эрхийг нуун далдалсан болгох саналтай байна.

Ашигласан ном зүй

1. Монгол банкны Санхүү мэдээллийн алба 2016 он
2. Азийн Сан, Монгол Улсын Авлигын Индексийн Судалгаа VIII – 2009 оны 12 сар
3. /www.shuukh.mn/
4. Эрүүгийн хууль /2002 он/
5. Эрүүгийн хууль /2017 он/
6. 2012 оны 07 дугаар сарын 18–ны өдөр Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 459 дүгээр тушаал
7. Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх түр хороо /ФАТФ/
8. Мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх асуудал (Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл)